

॥ त्रिलोकीचे राजे ॥

प.पू.श्री बापुराव महाराज खातखेडकर

व

प.पू.श्री मायबाई महाराज खातखेडकर

यांचे समग्र जीवन दर्शन

भाग – १७

-: लेखक :-

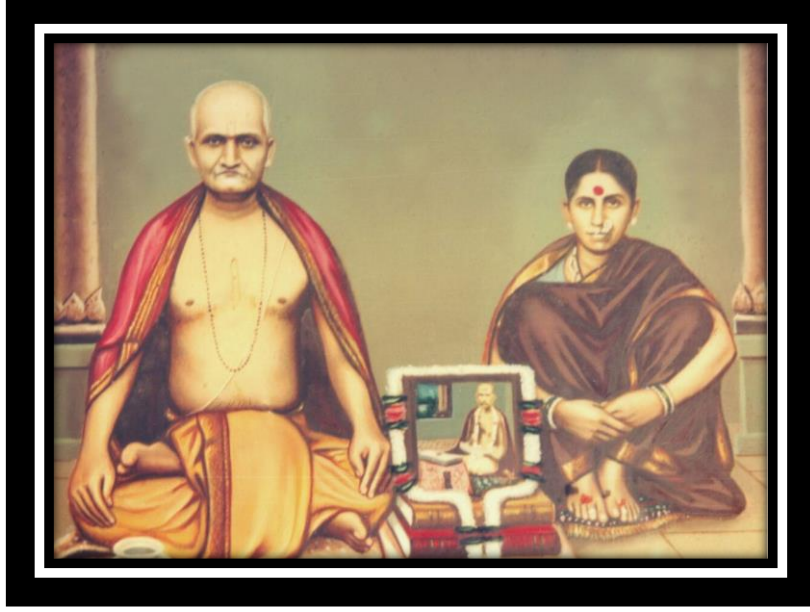
सुधीर अच्युतराव भालेकर, पुणे

-: प्रकाशक :-

मधुकर कृष्णराव खातखेडकर

एन १५, रेशिमबाग,

नागपूर

संपत्तौ च विपत्तौ च महतामेकरूपता

सूरदासांनी बुधरामला विचारले की आतापर्यंत पू. बापुराव महाराज व पू. मायबाईंचे प्रेमळ व्यवहार त्यांच्या स्वतःच्या आणि भक्तांच्या कुटुंबासाठी होते हे ऐकले. आता कथा भक्तांच्या सांगू की पू. महाराज व पू. मायबाईंच्या सुख दुःखाच्या सांगू?

बुधरामाने उत्तर दिले "सूरदासजी, आपणच म्हणता की स्वतःचा प्रपंच-व्यवहाराबरोबर भक्तांच्या प्रपंचाकडे पू. मायबाई व पू. बापुराव महाराजांचे लक्ष होते. 'प्रपंच परमार्थ वेगळाचि नाही' ही त्यांची भक्तांना दिलेली शिकवण या संतांनी स्वतः करून दाखविली. त्यांना भक्तांच्या प्रपंचाची, त्यांच्या सुख दुःखाची जाणीव होती. म्हणून ते सद्गुरु बाबासाहेब गढीकर महाराजांना श्रेय देत व विनंती करीत असत. ते नेहमी म्हणत बाबासाहेब महाराज आहेत काळजी नको. हा विश्वास पू. बापुराव महाराजांचा होता. याचा अर्थ ते सद्गुरुंवर प्रपंच आणि परमार्थाचा भार टाकून निश्चितपणे नामस्मरणांत आनंदी राहत. सूरदासजी असे तुम्ही सांगितलेच आहे. आपण जे काही या संतांबद्दल सांगाल ते काय त्यांच्या चरित्रापासून वेगळे आहे असे वाटते? तेव्हा आपण कोणतेही कथामृत आम्हांस ऐकवा. आम्हांस त्यांच्या कथा प्रेरणादायक आहेत. चरित्रातून त्यांच्या कथा वेगळ्या करता येईल काय? त्यामुळे आम्हाला त्यांच्या स्वतःच्या आणि भक्तांच्या कथा सांगाव्या. सर्व कथा आम्हांस गोडच वाटणार आहेत. आम्ही श्रोते त्या कथा ऐकण्यासाठी उत्सुक आहोत."

सूरदास म्हणाले "बघा माझे श्रोते सुद्धा हुशार आहेत. ते या कथेतून श्रवणाचा आनंद घेतांना उत्तम बोधपण घेत आहेत. आपण भाग्यवान आहोत. या संतांनी भक्तांवर त्यांच्या व्यवहाराने असे संस्कार केले की पू. महाराज आणि पू. मायबाईंच्या प्रपंचापासून भक्त वेगळे राहूच शकत नाही. त्यांनाही असे

वाटत होते की पू. बापुराव महाराजांनी भक्तांना आपलेपण दिले व स्वीकारले तेव्हा भक्त या संतांच्याच कुटुंबातील एक अविभाज्य सदस्य आहेत. आता सुख दुःखाच्या काही घटना ऐकू या."

साधारण सन् १९५८-१९५९ चा काळ होता. अण्णासाहेब खातखेडकर यांनी पोस्ट खात्यात असतांना बढतीसाठी अकाऊंटंटची परीक्षा दिली व पास झाले. त्यांची बदली छिंदवाड्याहून पुन्हा बालाघाटला झाली. अण्णासाहेबांचे मामा श्री भैयासाहेब राजकारणे ई.ए.सी. हे डेप्युटी कलेक्टर होते. बालाघाटला मोठ्या बंगल्यात राहत होते. त्यांच्याचकडे अण्णासाहेब व प्रमिला वहिनी पाच महिने राहिले. भैयासाहेबांची बदली नागपूरला झाल्यामुळे अण्णासाहेबांनी भाड्याचे घर घेतले. तेथे पोस्ट खात्यात अण्णासाहेबांचे मित्र नानासाहेब वणीकर होते. अण्णासाहेब मित्रांना घेऊन बरेचदा रविवारीसुद्धा पोस्टात काम करायचे. ते कामाबद्दल प्रामाणिक होते. ज्यावेळी प्रमिला वहिनी नागपूरला असायच्या त्यावेळी नानासाहेब वणीकर रविवारी बालाघाटवरून नागपूरला आले की पू. महाराजांकडे येत. त्यांच्या बरोबर पू. मायबाई अण्णासाहेबांसाठी खाऊचा डबा घ्यायच्या. नानासाहेब वणीकर या संतांच्या संपर्कात आल्यामुळे नकळतच भक्तीच्या प्रवाहात आले. पू. बापुराव महाराज व पू. मायबाईच्या प्रेमळ व्यवहाराने त्यांना दोघेही आई-वडील आहेत असे वाटू लागले. त्यांनी पत्नीसह पू. बापुराव महाराजांचा मंत्रोपदेश घेतला. त्यांना नामस्मरणाची गोडी लागली. हातात माळ आली. नाम जपात ते रमू लागले. अण्णासाहेब दर शनिवार-रविवारला बालाघाटहून नागपूरला न येण्याचे कारण असे होते खर्चात काटकसर करून नागपूरला पू. महाराजांना जास्तीतजास्त पैशाची मदत करावी. अण्णासाहेब संवेदनशील व कुटुंबावर प्रेम करणारे होते. पू. महाराज व पू. मायबाईचे ज्येष्ठ चिरंजीव हा आता घराचा कर्तापुरुष होता. घरातील सर्वांचेच अण्णासाहेबांवर विशेष प्रेम होते.

प्रमिला वहिनींना अण्णासाहेबांनी रमेश खातखेडकरच्या वेळी ३-४ महिने अगोदर बाळंतपणासाठी नागपूरला पाठविले होते. पावसाळा सरला आणि थंडीचे दिवस होते. ३० नोव्हेंबर १९५९ ला प्रमिला वहिनींनी मुलाला महाल प्रसूतीगृहात जन्म दिला. पू. बापुराव महाराजांनी साखर वाटली. दहा दिवसानंतर प्रमिला वहिनी जानेफळकर यांच्या वाड्यात घरी आल्या. मुलाचे बारसे झाले. मुलाचे नांव रमेश ठेवले. त्यावेळी अण्णासाहेबांचा वासुदेव ५ वर्षाचा आणि चंद्रशेखर अडीच वर्षाचा होता.

जानेवारी १९६० मध्ये चंद्रशेखरला अचानक पोटाचा विकार झाला व अत्यवस्थ झाल्यामुळे मेयो हॉस्पिटलमध्ये त्याला दाखल करावे लागले. यामुळे सर्व कुटुंबाचा मुक्काम भैयासाहेब राजकारणेकडे बजेरियात होता. बजेरिया हा भाग मेयो हॉस्पिटल पासून पायी जाण्याच्या अंतरावर होता. भैयासाहेब व बाबासाहेब राजकारणे यांचे घर एकाच वाड्यात होते. बाबासाहेब व भैयासाहेबांच्या ओळखीचे मेयो मध्ये असिस्टंट सिव्हिल सर्जन डॉ. नारायण हे हुशार तज्ञ होते. त्यांनी चंद्रशेखरला औषध देऊन बरे केले. दवाखान्यात प्रमिला वहिनी बरोबर पू. मायबाई होत्या. रात्री पू. मायबाई चंद्रशेखर बरोबर झोपायच्या व प्रमिला वहिनींना बजेरियात पाठवून देत असत. त्यांनी चंद्रशेखरकडे जातीने लक्ष दिले.

सूरदास म्हणाले "प्रारब्धाप्रमाणे सर्वानाच कर्म करावे लागतात. कर्मफलाप्रमाणे जसे सुख भोगायला मिळते तसे दुःख भोगावे लागते. संतांना पण प्रारब्ध भोगावे लागते. पू. बापुराव महाराज आणि पू. मायबाईवर मोठे संकट आले. ती गोष्ट आता ऐका."

९ एप्रिल १९६० ला शनिवारी बालाघाटवरून अण्णासाहेब खातखेडकर नागपूरला आले. बरेच दिवसांनी अण्णा घरी आला म्हणून घरचे सर्वच आनंदात होते. प्रमिला वहिनींना मुलाबाळांसह अण्णासाहेब बालाघाटला नेणार होते. परंतु आनंदात विरजन पडायचे होते. अण्णासाहेबांचे रात्री पोट दुखायला लागले. घरगुती उपाय दिले. त्यांचे पोट दुखणे कमी होईना. उलट पोट फुगले आणि त्यांची पोटदुखी वाढतच गेली. अण्णासाहेब रात्री वेदनेने कण्हत होते. रात्र कशी जाईल असे झाले. त्याकाळी रात्री दवाखान्यात नेण्याची सोय नव्हती. फोन काहीच लोकांकडे म्हणजे श्रीमंतांकडे असायचे. हाताशी ती व्यवस्था नसल्यामुळे मेयो किंवा मेडीकल कॉलेज हॉस्पिटलला अंबुलंसने रात्री हलविता आले नाही. सकाळ झाली. रविवार असल्यामुळे शिष्यमंडळी पू. महाराज व पू. मायबाईंच्या दर्शनाला येऊ लागली. आप्पासाहेब पाटणकर हे शिष्य आले. त्यांना वाटले की गॅसेसचा हा भयानक त्रास आहे. त्यावेळी वेदनेने अण्णासाहेब जमीनीवर लोळायला लागले. आप्पासाहेब पाटणकरांनी अण्णासाहेबांना उपडे झोपविले, जेणेकरून गॅसेस बाहेर पडतील. असे त्यांना वाटले. डॉ. बोधनकर त्यावेळी महालात उत्तम डॉक्टर होते. त्यांना घरी आणले. डॉक्टरांनी अण्णासाहेबांना इंजेक्शन दिले. त्याचाही उपयोग झाला नाही. पू. महाराज, पू. मायबाई सतत पू. बाबासाहेब महाराजांचा धावा करीत होते. पू. महाराजांनी अण्णासाहेबांच्या पोट-छातीला विभूती लावली. रामनामाचा जप तेथे हजर असलेले सर्वजण करीत होते. अण्णासाहेबांची तळमळ कोणालाच बघवत नव्हती. सर्वांची काळजी वाढली होती. दुपारी अण्णासाहेबांच्या शरीराची हालचाल मंदावली. डोळे फिरविले. तेव्हा पू. बापूराव महाराजांनी अण्णाचे डोके मांडीवर घेतले. अण्णाने पू. बापूराव महाराजांच्या मांडीवर प्राण सोडले. मुलाला वडीलांच्या मांडीवर प्राण सोडावे लागले हे दुर्भाग्य आणि एका संताला त्याच्या

॥ श्रीराम जय राम जय जय राम॥श्रीराम जय राम जय जय राम॥ श्रीराम जय राम जय जय राम ॥

॥ श्रीराम जय राम जय जय राम॥श्रीराम जय राम जय जय राम॥ श्रीराम जय राम जय जय राम ॥

मुलाने प्राण सोडतांना मांडी द्यावी लागली यापेक्षा मोठे दुःख कोणते? सर्व घर शोकाकुल झाले. पू. महाराजांकडे अश्रूंचा लोट वाहू लागला. राजकारणे व आपत्तेष्ट मंडळी बरोबर शिष्य मंडळी जमा झाली. पू. मायबाई, पू. बापुराव महाराज आणि प्रमिला वहिनीचे सर्व लोक सांत्वन करीत होते. चौतीस वर्ष वयामधे अण्णासाहेब जग सोडून गेले. प्रमिला वहिनींना वयाच्या अठ्ठावीसाव्या वर्षी वैधव्य आले. तीन मुलांचा संसार अर्ध्यावर होता. त्यांच्या दुःखाला आणि संकटाला पारावार नव्हता. पुढे प्रमिला व पोरांचा प्रश्न उभा होता.

गंगाबाई घाटावर अंत्यविधी झाले. गेल्या पंधरा दिवसांत जानेफळकर वाड्यात अनेक लोक खातखेडकर परिवाराचे सांत्वन करून गेले. चंद्रपुरहून वडस्कर, श्रीरामवार, ब्रह्मपुरीचे जोशी आले. उन्हेकर, वाईकर आणि बरीच मंडळी बाहेर गावावरून आली. डॉ. अण्णासाहेब भालेकर यांना गोविंदराव वैद्यांनी पोस्टकार्डने बातमी कळविली. ते सहकुटुंब नागपूरला आले व १५-२० दिवस पू. बापुराव महाराज आणि पू. मायबाई बरोबर राहिले. डॉ. भालेकरांनी सर्वांनाच खूप आधार दिला. पू. बापुराव महाराज व पू. मायबाईंना डॉ. अण्णासाहेब भालेकर म्हणाले "महाराज आपला अण्णा गेला नाही. हा आपल्यासमोर उभा अण्णा तोच अण्णा आहे असे समजावे. त्यादिवसापासून पू. बापुरावांनी व पू. मायबाईंनी अण्णासाहेब भालेकरांना त्यांचाच अण्णा आहे असा व्यवहार करू लागले. डॉ. अण्णासाहेब भालेकरांनी मुलासारखे वागून पू. महाराज व पू. मायबाईंच्या सुख-दुःखात साथ दिली. ती विशेष साथ व प्रेम अखंड होते.

महिने उलटले अण्णासाहेबांना जाऊन. घरांत आता कमाविता मुलगा बाबासाहेब खातखेडकर होते. पू. महाराज, पू. मायबाई, प्रमिलावहिनी बरोबर तीन लहान मुल, मधुकर, सुरेश उर्फ बाळ, सुधा आणि सिंधू हा परिवार कमाविता बाबाच्या भरवशावर होते. तेव्हा पू. बापुराव महाराजांना तुटपुंजी पेंशन मिळायची. फॅमिली पेंशन प्रमिलाला मिळावी यासाठी प्रयत्न सुरू झाले. या पेंशन प्रक्रियेसाठी वर्ष दोन वर्ष सुद्धा त्याकाळी लागत असे. पोस्ट खात्यात त्यावेळी सांबरे हे पू. महाराजांकडे येणारे ओळखीचे गृहस्थ होते. त्यांची वरिष्ठांची ओळख होती. त्यांनी प्रमिलाला जलद पेंशन सुरू व्हावी म्हणून प्रयत्न केले. तो पर्यंत पू. महाराजांकडे आर्थिक टंचाई होतीच. पू. मायबाईंवर प्रपंच सांभाळण्याचा भार होता. तो भार व जबाबदारी त्यांनी कुशलतेने कशी निभावली हे त्यांनाच माहित. सर्वज्ञात माहिती नसली तरी जे शिष्य स्वतःला पू. महाराज पू. मायबाईंचे ते मुल आहेत असे समजत त्यांनी वडीलांना व आईला म्हणजे पू. मायबाईंकडे फुलाची पाकळी म्हणून काही रक्कम अर्पण केली. इतके खरे की या संतांनी स्वतःसाठी कधीही शिष्यांनी मदत करावी म्हणून म्हटले नाही किंवा अपेक्षाही ठेवली नाही. जे घडले ते पू. बाबासाहेबच सांभाळणारे आहे ही वृत्ती ठेवून पू. बापुराव व पू. मायबाईंचा प्रपंच चालला होता.

अनेक शिष्यांनी पू. बापुराव महाराजांना विचारले की अण्णासाहेबांना आपण कां वाचविले नाही? पू. बाबासाहेबांनी याकडे लक्ष कां घातले नाही?

सूरदास म्हणाले "आत्माराम तुम्हा सर्वांना हाच प्रश्न मनात आला ना?"
आत्माराम सूरदासांना म्हणाला "हो सूरदासजी, प्रमिलावहिनींचा प्रपंच पू. बापुराव महाराज व पू. बाबासाहेब महाराज वाचवू शकले असते असे वाटते."

॥ श्रीराम जय राम जय जय राम॥श्रीराम जय राम जय जय राम॥ श्रीराम जय राम जय जय राम ॥

सूरदास म्हणाले "पू. बापुरावांनी सर्वांना सांगितले की त्यांनी पू. बाबासाहेबांना विनंती केली की त्यांचे आयुष्य अण्णाला द्यावे आणि अण्णाला वाचवावे. पू. बापुराव महाराजांचा त्यांचे सद्गुरु पू. बाबासाहेबांबरोबर संवाद रोज होत असे. खरे शिष्यच हे समजून घेवू शकतात व विश्वास ठेवतात की शरीराने सद्गुरु जगांत हयात नाहीत पण सूक्ष्म देहाने पू. बापुराव व पू. बाबासाहेबांचा संवाद होतो. हे भक्तांना माहित होते व तसे मान्य होते. पू. बाबासाहेबांनी अण्णाला वाचविण्यास पू. बापुरावांना नकार दिला. त्यांनी सांगितले की पू. बापुराव महाराज व पू. मायबाईकडून लोक कल्याणाचे कार्य भक्तांमध्ये राहून अजून करायचे असून अनेक भक्तांना परमार्थ मार्गाला लावून त्यांचा उद्धार करायचा आहे. त्यांना मार्गदर्शन करायचे आहे. पू. बापुराव महाराज म्हणाले "पू. बाबासाहेब महाराज प्रमिलेला सांभाळणार आहेत व आपल्या सर्वांचे दुःख कमी करणार आहेत. प्रकृतीच्या नियमांत कोणीही ढवळाढवळ करू नये. अण्णालाही सद्गती मिळाली आहे. भक्तांच्या सुख-दुःखात त्यांना खंबीरपणे आधार देऊन पू. बाबासाहेब सांगतील ते जनोद्धाराचे कार्य व नामयज्ञाला चालवायचे आहे. म्हणून सर्वांनी दुःख विसरून भगवन्नामस्मरण, चिंतन करावे आणि स्वतःचे सर्वांनी कल्याण करून घ्यावे." यामुळे या संकटाला पू. बापुराव महाराज व पू. मायबाईंनी फुलासारखे झेलून प्रमिलेसह घरच्या मंडळीला विश्वास आणि आधार दिला. पू. बापुराव महाराजांनी या संकटाला व घटनेला तटस्थपणे हाताळले. स्वतःवर ताबा ठेवून 'शीतोष्ण समदुःखेषु' या वृत्तीने या घटनेला त्यांनी बघितले. सर्वांना हाच आदर्श दिला व उपदेश केला की जीवन धैर्याने जगावे. आपल्या सद्गुरुर व पूर्ण विश्वास ठेवावा. ते भवपार करून देणारे असल्यामुळे प्रपंच-परमार्थ ते सांभाळतात. यांत शंका नाही.

बुधराम म्हणाला "सूरदासजी, पू. बापुराव महाराज हे पूर्ण वैरागी, अनासक्त संत असल्यामुळे व आपल्या सद्गुरुर व अढळ निष्ठा तसेच सद्गुरुच सर्व कर्ता करविता व पाठीराखा आहे हा भाव दृढ असल्यामुळेच दुःख सहन करून प्रपंचातील अडचणीला न डगमगता भक्तांच्या कल्याणाचे कार्य त्यांनी सुरू ठेवले. त्यांचे श्रेष्ठत्व अवर्णनीय आहे."

सूरदास म्हणाले "आपणास श्रेष्ठ संत नरसी मेहतांचे नांव माहित असेल. त्यांच्या चरित्राशी पू. बापुराव महाराज व पू. मायबाईंचे जीवन चरित्र साम्य आहे. ते आपण समजावून घेणार आहोतच. आता त्यासाठी पू. बापुराव महाराज आणि पू. मायबाईंची मुलगी सुधाच्या लग्नाची गोष्ट सुरू करतो."

सुधा १९५३ साली चंद्रपुरला मॅट्रिकची परीक्षा पास झाली होती. तिचे लग्नाचे वय झाले होते. १९६० साल उजाडला. वर संशोधन चालू होते. लग्नाचा योग येत नव्हता. अण्णा गेला हे दुःख होते. त्याच्याकडून लग्नासाठी आता मदत मिळणार नव्हती. पू. मायबाईंची काळजी वाढली. प्रमिला व तिच्या पोरांचे पुढे कसे होईल ही काळजी भेडसावत होतीच.

एकदा सुधाला बघायला एक मुलगा, वडील त्याच्याकडील काही मंडळींसह आले. मुलीला काही प्रश्न विचारण्याची प्रथा आहेच ना? त्याकाळाप्रमाणे वर मंडळीकडून कोणते प्रश्न विचारावे याचे तारतम्य ठेवायला हवे होते. पू. महाराजांचे जुन्या चालीरीतीचे, मुलींना संध्याकाळी ६ वाजेनंतर घराच्या बाहेर जाण्याची परवानगी देत नाहीत असे धार्मिक घराणे होते. वराच्या वडीलांनी सुधाला विचारले "तुला नाच येतो का?"

सुधाने उत्तर देण्याचा प्रश्नच नव्हता. पू. महाराज स्पष्टवक्ते होते. त्यांनी या प्रश्नावर वराच्या वडीलांना खडसावून सांगितले "वराला किंवा त्याच्या बापाला ढोलकी वाजविता येत असेल तर माझी मुलगी नाचू शकते. तुम्ही सुसंस्कृत आहांत की नाच-तमाशाचे फड गाजविणार आहात?" तेथेच निर्णय झाला. सुधाचे लग्न त्या वराबरोबर होणार नव्हतेच.

श्री अण्णासाहेब चौथाईवाले (कृष्णराव बनाजी चौथाईवाले) हे महाल नागपूर येथील राष्ट्रीय स्वयंसेवक संघाच्या मुख्य कार्यालयाजवळ धर्माधिकारी यांच्या वाड्यात राहत होते. या वाड्यात पू. बापुराव महाराजांचे शिष्य धर्माधिकारी आणि या वाड्यासमोर दुसरे शिष्य बाबासाहेब मोहरीर राहत होते. चौथाईवाले कुटुंब धार्मिक होते आणि राष्ट्रीय स्वयंसेवक संघाच्या कार्यात अण्णासाहेबांची मुले कार्यरत होती. अण्णासाहेबांना खालील प्रमाणे मुल होती. त्यातील कुमुद ही मुलगी ३१व्या वर्षी वारली.

१. बाबुराव उर्फ मुरलीधर - (१९२२-१९९६) हे नवयुग विद्यालय नागपूर येथे मुख्याध्यापक होते. ते १९४९-१९९४ या काळात सरसंघचालक पू. गुरुजी गोळवलकर व नंतर पू. बाळासाहेब देवरस यांचा पत्रव्यवहार बघत होते. ते संघाच्या अखिल भारतीय समिती चे सदस्य होते.

२. कुसुम ही मुलगी (१९२५-१९८४) ही बक्षीकडे दिली होती.

३. विमल ही मुलगी (१९२६-१९८७) ही थत्तेकडे दिली होती.

४. मधुकर (१९२९-२००६) भिलाई स्टील प्लॉन्ट मध्ये असिस्टंट मॅनेजर होते. सुरवातीच्या काळात नागपूरहून भिलाईला गेलेल्या स्वयंसेवकांबरोबर त्यांनी भिलाईला संघ कार्याची सुरवात केली. सरस्वती शिशु मंदिर व कल्याण आश्रमाचे भिलाईत काम केले.

५. सुधाकर (१९३१-२०१५) डाक व तार विभागात सिनियर सुपरवायजर आणि ग्राहक पंचायतचे त्यांनी काम बघितले.

६. शरद (१९३५-२०१३) हे १९५१ साला पासून विदर्भाचे संघ प्रचारक होते.

७. शशिकांत (जन्म १९३७) १९६१ पासून संघ प्रचारक, असम व उत्तर-पूर्व भाग.

८. अरविन्द (१९३९-२०११) १९७१ पासून उडीसाचे संघ प्रचारक व नंतर विश्व हिंदू परिषदेचे अखिल भारतीय सेवा विभाग प्रमुख होते.

सुधाच्या लग्नासाठी मधुकर चौथाईवाले यांचे नांव सुचविण्यात आले. चौथाईवाले यांना माहित होते की पू. गुरुजी गोळवलकर काहीच संतांना भेटतात आणि त्या संतांचा आदर करतात. ते त्या संतांबरोबर मोहिते शाखेत किंवा संतांच्या घरी जाऊन चर्चा करतात. अशा संतांमध्ये पू. बापुराव महाराजांचे स्थान विशेष होते. पू. बापुराव महाराज सुधासाठी लग्नाचा प्रस्ताव घेऊन अण्णासाहेब चौथाईवालेकडे गेले. मधुकर, अण्णासाहेब, बाबुराव चौथाईवाले ह्यांनी सुधाला बघून पू. गोळवलकर गुरुजींच्या संमतीने विवाहाला होकार दिला. यावेळी पू. महाराजांनी संत व सद्गुरु म्हणून नव्हे तर एक मुलीचे वडील म्हणून या प्रसंगी वागून चौथाईवाले परिवाराशी संबंध जुळविला. पू. गुरुजींच्या संबंधाचा पू. बापुराव महाराजांनी कधीही स्वतःच्या हितासाठी उपयोग केला नाही. खातखेडकर व चौथाईवाले कुटुंबाला माहित होते की पू. गुरुजींची जेथे संमती आणि आशीर्वाद आहे तेथे मधुकर आणि सुधाचा विवाह हा योग्य ठिकाणी होणार आहे. त्यांचा संसार उत्तम होणार आहे. अशी दोन्ही कुटुंबाला खात्री होती. सुधाच्या लग्नाची तारीख ७ फेब्रुवारी १९६१ ठरली. आता खातखेडकर मंडळी, त्यांचे नातेवाईक व शिष्यांना सुधाच्या लग्नाची तयारी करायची होती. पू. बापुराव महाराजांच्या परिवारात नवचैतन्य आले. लग्नाच्या तयारी साठी नियोजन

आणि धावपळ सुरु झाली. सर्व भक्तांनी व नातेवाईकांनी पुढे येऊन पू. महाराज व पू. मायबाईंच्या मार्गदर्शनाने स्वतः स्वेच्छेने या मंगल कार्यासाठी हात पुढे केला. तन, मन, धनाने या लोकांनी लग्नाची तयारी सुरु केली. नियोजन व व्यवस्थापन पू. मायबाईंचे होते. बाया मंडळी रोज जमून पू. मायबाईंच्या आज्ञेप्रमाणे तयारीला लागल्या. त्याकाळी रेडीमेडचा जमाना नव्हता. धान्याचे निवडण-पाखरण, पीठ, शेवया-कुरडया-गहुले घरीच करायची प्रथा होती. सोवळ्यातील व कुळकुळाचाराची तयारी वेगळी करायची आणि नियोजनाप्रमाणे लग्नाच्या ५-७ दिवस आधी जमणारे पाहुणे व लग्नानंतर ५-७ दिवस राहणारे पाहुणे यांची पूर्ण व्यवस्था व मंगलकार्याची यादीप्रमाणे तयारी करायला सुरुवात झाली. तरुणमंडळींचा उत्साह विचारायलाच नको. सकाळ संध्याकाळ व सुटीच्या दिवशी कामाला हातभार लावायला तरुणमंडळी व इतर जबाबदारी घेणारे कुटुंब पू. मायबाईंच्या दिमतीत होते. नातेवाईक, आप्तेष्ट, बाहेरगांवची मंडळीचा मुक्काम पू. महाराजांकडे होता. ब्रह्मपुरीचे जोशी, वडस्कर वकील, श्रीरामवार, उन्हेकर, देशमुख, वाईकर, रांजणकर, वैद्य, कुहीचे पाटील, सवडकर, भालेराव आणि अनेक मंडळी जाऊन येऊन मदत करीत होतीच. डॉ. अण्णासाहेब भालेकर कान्हीवाड्याहून आले व एक महिना त्यांचा सहकुटुंब मुक्काम पू. महाराजांकडे होता. नागपुरातील अण्णासाहेब थेरगांवकर, आप्पासाहेब पाटणकर, केशवराव पाटणकर, पटवर्धन, पांडुरंग पाटील, दिवाकर, देशपांडे, देशमुख, मोहरीर, वाते, हिवसे, गायकी, जानेफळकर, हळदे, बक्षी, पांडे, कुळकर्णी, जोशी, सोनक, पाठक, वाचासुंदर, घाटे, राजकारणे, तात्याजी भालेकर परिवार, तेलंग, वणीकर, साधुबुवा, महांकाळ, दांडेकर, निकुरे, तुंबडे, साल्पेकर, साठे, नेऊरगांवकर, जुगादे, खराबे, देवरस, काशीमकर, मुकटे, काळे, आंबुलकर, वन्हाडे पाटील, षडांगुळे अशी अनेक कुटुंब लग्नाच्या तयारीला लागली.

बाहेरची तयारी म्हणजे सोने, अलंकार खरेदी, कापड खरेदीसाठी पू. मायबाईंबरोबर डॉ. अण्णासाहेब भालेकर, आप्पासाहेब पाटणकर असायचे. भैयासाहेब राजकारणे यांचा पू. मायबाई सल्ला घेत. लग्न जानेफळकर वाड्यातच करायचे ठरले. आचारी, स्वयंपाकीन ठरविण्यात आले. यादी करून किराणा सामान इतवारी भागातून ठोक व्यापाऱ्याकडून विकत आला. कणिक व पीठे चक्कीवरून (गिरणी) दळून आली. जानेफळकर वाड्याच्या भिंतींना चुन्याचा रंग दिला. वाड्याच्या समोरील भागाच्या भिंतीवर चुन्याचा रंग देऊन पेंटर कडून गेरुच्या रंगाने मोठी चित्रे काढली. पूर्ण वाड्यात दोन अंगण होती. एक आतील भागात पडवीच्या समोर आणि दुसरे मोठे आंगण गाईच्या गोठा व गायकी कुटुंब राहत असलेल्या भागात होते. दोन्ही आंगणांत रंगीत कापडी मंडप दहा दिवस उभारण्यात आला.

मोकाशी व गोखलेंकडून स्वयंपाकाची मोठी भांडी, कढई, पातेले, सतरंज्या, लोड, गाद्या, चादरी, उशा, पाट, ताट वाट्या आल्या. पडवी समोरच्या अंगणांत लग्नाची वेदी तयार झाली. विजेची रोशनाई तर बघण्यासारखी होती. फराळासाठी रव्याचे व बूंदीचे लाडू आणि चिवडा तयार करून पाहुण्यांसाठी ८-१० दिवस पुरेल अशी सामग्री कोठ्यांमधे भरण्यात आली. घरच्या सर्वांना नवीन कपडे, चप्पल, जोडे आणि अहेराचे सामान खरेदी करून पेट्यांमधे व्यवस्थित ठेवण्यात आले. आचार्याच्या दिमतीला अण्णा देशपांडे, कोठीवर कुहीचे पाटील, रोशनाईला मधु मोहरीर, मधु वाते मंडपवाले व इतर साहित्यासाठी, श्रमिक कामांसाठी मधुकर खातखेडकर, नारायण हिवसे, गंगाधर निकुरे, साधुबुवांनी लक्ष घातले. पू. मायबाईंनी लक्ष घालून कार्याच्या कामाची जबाबदारी नातेवाईक आणि शिष्यांना वाटून दिली. योग्य व्यवस्थापन केल्यामुळे गोंधळ झाला नाही.

॥ श्रीराम जय राम जय जय राम॥श्रीराम जय राम जय जय राम॥ श्रीराम जय राम जय जय राम ॥

१० दिवस सकाळ संध्याकाळ ७०-८० मंडळी जेवायला फराळाला होती. तीन दिवस २०० लोक मंडपात होती आणि लग्नाच्या दिवशी तीन हजार लोक जेवायला होती. दुपारी १२ वाजेपासून संध्याकाळी ५ वाजेपर्यंत जेवणाच्या पंगती चालू होत्या. पू. बापुराव महाराज जातीने जेवण पंगतीत फिरत होते व लक्ष देत होते. त्याकाळी लग्नाच्या जेवणासाठी पत्रावळी वापरत होते. ७-८ हजार पत्रावळी विकत आणल्या होत्या जेवणावळी, फराळ आणि देवकार्यासाठी. यावरून लग्नाची भव्यता आणि लगीनघाई त्यावेळी पू. बापुराव महाराजांकडे श्रीमंती थाटात झाली होती. आजही शिष्य सांगतात की पू. बापुराव महाराजांकडील सुधाचे लग्न भोसले राजे आणि सरदार गुजरांकडे व्हावे असे झाले.

मधुकरराव चौथाईवाले व सुधाताई
(विवाह ७ फेब्रुवारी १९६१)

देवकार्य, अभिषेक, कुळकुळाचार, मांडव परतणी व लग्न सनई-चौघडाच्या रागदारीत आणि ग्रामोफोनच्या लाऊडस्पीकरवर तबकड्या वाजवीत धूम धडाक्यात पार पडले. या सुरांच्या नादात उत्साहवर्धक वातावरणात पार पडले. नागपूरातील प्रतिष्ठित, सरदार गुजर, गौरीशंकर महाराज, बुक्केवाले महाराज, धानोरकर मायबाई, पू. गोळवलकर गुरुजी, अमरावतीचे नारायण गुरु व नातेवाईक शिष्यांसह अनेक मान्यवरांच्या उपस्थितीत आणि बॅण्ड, पोलीस बॅण्ड वाजवून कार्य पार पडले. पू. बापुराव महाराज सांगत की अनेक संतांनी व देवांनी सूक्ष्म देहाने लग्नकार्यात हजेरी लावून सुधाला आणि कार्यासाठी आशीर्वाद दिले. त्यांचे सद्गुरु पू. बाबासाहेब गढीकर महाराज हे कार्यासाठी हजर होते व त्यांच्याच कृपेने कार्य उत्तम संपन्न झाले. अनेक वर्ष शिष्य व आप्तेष्ट या कार्याच्या आठवणी करतांना आश्चर्य करीत

॥ श्रीराम जय राम जय जय राम॥श्रीराम जय राम जय जय राम॥ श्रीराम जय राम जय जय राम ॥

होते. या भव्य कार्याची जुळवणी, व्यवस्था करण्यासाठी कुबेराने त्याचा भंडार पू. बापुराव महाराजांच्या कार्यासाठी आणला आणि अन्नपूर्णातर स्वतः हजर असल्यामुळे खाण्याची रेलचेल ८-१० दिवस पू. महाराजांकडे होती. मोठा श्रीमंतच असे लग्न करू शकेल असे लोक म्हणतात. गरीबीची परिस्थिती असणारे पू. बापुराव महाराजांचे कुटुंब श्रीमंतीच्या थाटात लग्न करतात हा चमत्कार देवकृपेनेच होऊ शकतो. गुजरातचे श्रेष्ठ संत कृष्णभक्त नरसी मेहतांच्याच घरी असे चमत्कार घडले. त्या प्रसंगाशी आणि नरसी मेहतांच्या श्रेष्ठते बरोबर पू. बापुराव महाराजांची तुलना करता येते.

चित्तरंजन याने सूरदासांना विनंती केली की श्रेष्ठ संत नरसी मेहतांची कथा सांगून पू. बापुराव महाराजांची श्रेष्ठता ऐकविली तर शिष्यांना आनंद होईल.

सूरदासने नरसी मेहता विरचित भजन ऐकविले "वैष्णव जन तो तेणे कहिये, जे पीड़ पराई जाणे रे ..."
सूरदास म्हणाले " हे भजन बहुश्रुत आहे. ते महात्मा गांधीचे आवडते भजन होते. नरसी मेहतांचे चरित्र आता विदित करतो. बघा त्यांच्याच सारखे पू. बापुराव महाराजांचे जीवन आणि चमत्कार आहेत."

संत शिरोमणी कृष्णभक्त नरसी मेहतांचा जन्म सौराष्ट्र प्रांतात नागरी ब्राह्मण कुटुंबात तलजा गावी झाला. वडील कृष्णदामोदरदास व आई दयाकुंवर लक्ष्मीगौरी हे गरीब ब्राह्मण कुटुंब होते. मोठ्या भावाचे नांव वंशीधर होते. ते वैष्णव भक्त होते. लहानपणीच नरसीचे आई वडील इहलोकी गेले. जयकुंवरी आजीने व भावाने त्यांना वाढविले. ते वयाच्या आठ वर्षापर्यंत बोलू शकत नव्हते. त्यांची ओळख 'गूंगा' म्हणून होती. आजीने गावात एक सिद्ध महात्मा आले असता नरसीला त्यांच्याकडे नेले. त्या मुलाला बघताच सिद्ध महात्मा म्हणाले की हा तर मोठा भक्त आहे. त्यांनी नरसीला कानात 'राधाकृष्ण' हा मंत्र सांगितला. त्याचवेळी नरसी मेहताने राधाकृष्ण उच्चारण केले आणि बोलू लागले. त्यांचे पूर्वज कृष्णभक्त होते.

वयाच्या १२व्या वर्षी ते जुनागढला आजीसह चुलत भावाकडे आले. आजी व भाऊ भावजयी यांच्या छत्राखाली वाढतांना ते साधू संतांची सेवा करायचे. ते जेथे भजन कीर्तन असेल तेथे जात होते आणि रात्री उशीरा घरी परत येत. यासाठी भाऊ भावजयीचे बोलणे खावे लागे. नरसी उशीरा घरी आल्यावर झाकलेले गार शिळे अन्न सेवन करीत असे. त्याने कधीच जेवणाबद्दल तक्रार केली नाही. १५-१६व्या वर्षी नरसी मेहताचे लग्न माणिकबाई हिच्याशी झाला. तिलाही भावजयीचे टोमणे ऐकावे लागले. माणिकबाईने नरसी मेहतांना काही काम धंधा करण्यासाठी अनेक वेळा आग्रह केला. पण नरसीने त्याकडे दुर्लक्ष केले आणि सत्संग नियमित चालू ठेवला.

एकदा नरसी साधूंचे संकीर्तन ऐकायला गेल्यावर नरसी घरी उशीरा परत आले. माणिकबाई जागी होती. तिने दार उघडल्यावर झोपलेली भावजय आवाजामुळे उठली. झोपमोड झाल्यामुळे ती संतापली. नरसी व माणिकला घालून पाडून बोलली. नरसीच्या मनावर आघात झाला. जीवन मोह माया व्यर्थ आहे असे वाटून ते गिरनारच्या घनदाट जंगलात गेले. त्यांना असे वाटले की तेथे मरण अटळ आहे. हिंस्र प्राणी त्यांना जंगलात खातील व हे जग आपण सोडू. जंगलात जीर्ण गोपेश्वर शिवमंदिर सापडले. तेथे शिवलिंगाला पकडून त्यांनी कठोर निश्चय केला की जो पर्यंत शिवदर्शन देत नाही तो पर्यंत अन्नपाणी ग्रहण करणार नाही. सात दिवस तपश्चर्या केल्यावर भगवान शिव प्रगट झाले आणि वर मागायला

नरसीला सांगितले. नरसी शिव भगवानला म्हणाले "आपणास जी गोष्ट प्रिय आहे ती द्यावी". शिवजी हसले आणि नरसीला गोलोकला (वृंदावनी) नेले. तेथे भगवान कृष्ण गोपींबरोबर रासलीला खेळत होते. शिवजींनी उजेड करण्यासाठी मशाल घेतली होती ती नरसीच्या हातात दिली. रासलीला बघून नरसी आनंदित झाले. ते दृश्य बघून भान हरपले व नरसीला आनंदाश्रुचा पूर वाहू लागला. मशाल जळत होती आणि त्याने हात भाजला तरी त्याकडे नरसीचे लक्ष नव्हते. श्रीकृष्णानी नरसी मेहताला दर्शन देऊन दृष्टीक्षेपात हात बरा केला. आशीर्वाद दिला. श्रीकृष्णाने आज्ञा केली की नरसीने जनमानसात संकीर्तन करून भक्तीज्योत पेटवावी. जी रासलीला बघितली तीच भजन संकीर्तनात सांगून समाजाचा उद्धार करावा. नरसी मेहताला श्रीकृष्णलीला स्तुती स्फुरू लागली. सरस्वती वाणीवर प्रसन्न झाली. नरसी मेहता घरी परतले. इकडे घरी नरसी साठी शोधाशोध चालू होती. परत आल्यावर नरसीने भावजयीचे पाय पकडले आणि म्हणाले "तुमचे उपकार मी कसे फेडू? तुम्ही बोलला नसता तर मला कृष्ण व शिवदर्शन झाले नसते."

भक्त नरसी मेहता घरी अंगणांत टाळ, मृदंग व शंख घेऊन संकीर्तन करू लागले. लोकांनी त्यांना बोलाविले की मोबदल्याचा विचार न करता ते आनंदाने भजन संकीर्तन करायला जाऊ लागले. त्यांच्या वाणीतून भजन संकीर्तन फुलू लागले. लोकांना ते आवडू लागले. त्यांना स्फुरलेल्या रचना लोकप्रिय झाल्या. लोकांच्या ओठावर नरसीचे भजन येऊन आनंदित होऊ लागले. ते हरिजनांकडे जातिभेद न बाळगता संकीर्तन करू लागले. त्यांना सर्व लोकांमध्ये समत्वभाव होता आणि प्रत्येक स्त्री पुरुषाला भगवन्नामस्मरण, कीर्तन भजनाचा अधिकार आहे असे वाटले म्हणून सर्वांना कृष्णभक्तीचा उपदेश केला. कृष्णभक्तीचा प्रसार आणि त्यांच्या मुखातून रचना ऐकून लोक मंत्रमुग्ध होत. लोकांनी जी काही दक्षिणा दिली त्याचा विनियोग साधु संतांच्या आदरातिथ्यात करायचे. माणिकला कठीण परिस्थितीत घर चालवावे लागे. तुटपुंजी कमाई येत होती आणि त्यांना श्यामल व कुंवरबाई अशी दोन अपत्ये झाली. बरेच वेळा सावकाराकडून कर्ज घेऊन नरसी व माणिक साधु-संतांचा सत्कार व उत्सव करीत होते. श्रीकृष्ण संसार सांभाळतील हा त्यांना दृढ विश्वास होता. गरीबी पत्करून भक्तीप्रसार करायचा, हे व्रत नरसीने घेतले. नरसीबद्दल जनादर वाढू लागला. लोक त्यांच्या बरोबर सत्संग करण्यासाठी गर्दी करू लागले. लोकांना नरसी मेहता हे संत आहेत असे वाटू लागले. ते शांत व नरम स्वभावाचे होते. सोवळे पाळणारे ब्राह्मण त्यांच्यावर राग धरून विरोध करू लागले. हरिजनांना समान वागणूक देणे त्या ब्राह्मणांना आवडत नव्हते. एकदा नागर ब्राह्मणांनी यज्ञ ठरविला. ब्राह्मणांची वेगळी पंगत जेवायला बसली. नरसीला पंगतीला प्रवेश दिला नाही. दार लावून घेतली. अपमान झाला, थोड्याच वेळाने पंगतीतून उठून ब्राह्मण बाहेर आले. प्रत्येक ब्राह्मणाजवळ एक हरिजन जेवायला पंगतीत बसले आहे असे त्या ब्राह्मणांना दिसले. श्रीकृष्णकृपेमुळे असा चमत्कार घडला. त्या ब्राह्मणांनी नरसी मेहता हे निर्मळ वागणारे खरे श्रीकृष्णभक्त आहेत हे पटले. सर्व ब्राह्मण व हरिजन त्यांना शरण येऊन त्यांचा आदर करू लागले.

संत एकनाथांकडे कृष्णाने श्रीखंड्या म्हणून काम केले. तसेच अडी-अडचणीच्या वेळी श्रीकृष्ण नरसी मेहतांसाठी धावून आले. नगरातील राजाच्या मंत्र्याच्या मुलीशी नरसी मेहता यांच्या श्यामल नावाच्या मुलाचा विवाह ठरला. हा विवाह श्रीमंती थाटात संपन्न झाला. दारिद्र्य स्थितीत हा विवाह होणे अशक्य होते. पण श्यामल शाह शेटच्या रूपात श्रीकृष्णाने येऊन या लग्नासाठी आवश्यक धन नरसी मेहतांना दिले. नरसी मेहतांनी द्वारकेला जाऊन श्रीकृष्णाला आमंत्रण दिले व वरातीत येण्याचे आमंत्रण

॥ श्रीराम जय राम जय जय राम॥श्रीराम जय राम जय जय राम॥ श्रीराम जय राम जय जय राम ॥

दिले होते. श्यामल शाह शेठ वरातीत श्रीमंती थाटात हजर राहिले. लग्नाच्या श्रीमंती थाटाचा सोहळा बघून लोक आश्चर्यचकित झाले.

मुलगी कुंवरबाईचा विवाह पण उना गावचे श्रीमंत श्रीरंगधर मेहता यांचा मुलगा वसंतरायशी झाला. लग्नाच्या वेळी श्रीकृष्णाने श्यामल शाह शेठ या रुपाने येऊन धन, अहेर दिला. लग्न धूम धडाक्यात झाले. मुलीला सातवा महिना लागला की मामेरु विधि करतांना मामाने कुंवरबाईला आशीर्वाद आणि कीमती अहेर द्यायचा असतो. श्रीकृष्णाने कुंवरबाईचा मामा बनून या वेळी वेळेवर येऊन नरसी मेहतांची लाज राखली. या विधिला जेव्हा नरसी मेहता मुलीकडे आले होते तेव्हा ते रिकाम्या हाताने फाटक्या कपड्यात आले होते. कुंवरबाईच्या सासरी नरसीचा अपमान झाला होता. पण जेव्हा विधि श्रीमंती थाटात झाला तेव्हा लोकांचे डोळे दिपले.

काही ब्राह्मणांनी नरसीला यज्ञ करायला लावला. त्यावेळी धन नसल्यामुळे अन्नदानाची व्यवस्था नरसी कशी करेल? त्याची फजिती होईल असे विरोध करणाऱ्यांना वाटले. वेळेवर सर्व व्यवस्था सहज झाल्या आणि कार्य व अन्नदान उत्तम झाले. हे श्रीकृष्णाने केले असे नरसी मेहतांनी लोकांना सांगितले. लोक खजिल झाले व नरसी मेहता अधिकारी संत आहे असे मानू लागले.

नरसी मेहतांनी वडीलांचे श्राद्ध करावे व गाव जेवण द्यावे असा आग्रह गावाच्या लोकांनी केला. पिंडदान होऊन पंगती बसल्या. मधेच माणेकबाईने नरसी मेहतांना सांगितले की तूप संपत आले आहे. त्वरित व्यवस्था करा. नरसी मेहता तूप आणायला बाहेर पडले. त्यांना साधु-संत मंडळी संकीर्तन करीत आहेत असे दिसले. नरसी तेथे बराच वेळ रमले, संकीर्तन झाल्यावर नरसी भानावर आले. ते घाबरले की त्यांच्यामुळे श्राद्ध कार्यक्रमामधे तूप नसल्यामुळे खोळंबा झाला. ते लगबगीने तूप घेऊन घरी पोहोचले. तेव्हा माणिकबाई आवर-सावर करीत होत्या. खरखटी भांडी स्वच्छ केली होती. जागा आणि व्हरांड्याची स्वच्छता त्या करीत होत्या. नरसी माणिकबाईला म्हणाले "हे तूप आणले आहे घे. सर्वमंडळी कुठे गेली?" माणिकबाई नरसीला म्हणाल्या "अहो, तुम्हीच सर्वांना तूप वाढले. छान संकीर्तन केले. लोक तृप्त होऊन गेले. मी आता आवरासावर करीत आहे."

नरसी मेहतांना गहिवरून आले. त्यांनी माणिकबाईला सांगितले की ते तर संकीर्तन ऐकून तूप घेऊन आताच आले आहेत. नरसीचे रूप घेऊन श्राद्ध सोहळा पूर्ण करणारे श्रीकृष्ण होते. लोकांना पुन्हा एकदा प्रचिती आली कि नरसी मेहतांवर श्रीकृष्ण प्रसन्न आहेत व त्यांचा मोठा अधिकार आहे.

संत नरसी मेहता भावाबरोबर तीर्थयात्रेला निघाले. मधे गाव दिसेना. भूक लागली म्हणून भावाने नरसी मेहताला व्यवस्था कशी होईल म्हणून विचारले. जातांना गायी राखण करणारा दिसला. त्याची झोपडी दिसली. त्या गवळ्याने दोघांचे आदरातिथ्य करून जेऊ घातले. जेवण झाल्यावर यात्रा पुन्हा सुरु झाली. भावाला लक्षात आले की झोपडीत भांडे विसरले. म्हणून भाऊ, झोपडी ज्या जागी होती तेथे आला, तेथे भांडे होते पण झोपडी व गवळी तेथे नव्हता. श्रीकृष्णानेच नरसी मेहतावर कृपा असल्यामुळे भावासाठी व्यवस्था केली.

॥ श्रीराम जय राम जय जय राम॥श्रीराम जय राम जय जय राम॥ श्रीराम जय राम जय जय राम ॥

तीर्थ यात्रा करतांना एक प्रसंग असा आला की काही याचकांनी नरसी मेहतांना दान मागितले. नरसी मेहता कफल्लक होते. तरी त्या याचकांनी आग्रह धरला की त्यांचे जगणे कठीण आहे तेव्हा दान कसे ही करून द्या. त्याकाळांत समाजात मिशीला विशेष प्रतिष्ठा होती. तेथील सावकारकडे जाऊन मिशीचा एक केस उपटून गहाण ठेवून धन मिळवून नरसी मेहतांनी दान दिले. असे बघून एक व्यक्ती त्या सावकाराकडे जाऊन स्वतःच्या मिशीच्या बदल्यात धन मागू लागला. सावकाराने त्या व्यक्तीला केस मागितला. सावकार म्हणाला हा केस तिरपा आहे. दुसरा केस दे. दुसरा केस उपटला तर सावकार म्हणाला हा केस अर्धवट आहे. असे केसांचा दोष काढल्यावर व्यक्ती रागावून सावकाराला म्हणाला की केस उपटतांना किती वेदना होतात हे तुला माहित आहे काय? त्यावर सावकार म्हणाला की नरसी मेहता निर्मळ मनाचे मोठे संत आहेत. त्याने नरसीला दिलेले धन गरीबाच्या कामी येणार आहे. तू जे धन मागतो ते तुझ्या स्वतःच्या वापरण्यासाठी मागितले हा फरक आहे. मी दिलेल्या धनाचा ते पुण्यकर्मासाठी वापर करणार आहेत व तू स्वतःच्या स्वार्थासाठी वापरणार आहे. माझे धन गोरगरीबांसाठी कामी येत आहे त्याचा आनंद आहे. तुला धन देणार नाही.

नरसी मेहता रागदारीत भजन म्हणायचे. त्यांनी म्हटलेले केदार रागातील भजन श्रीकृष्णाला विशेष आवडीचे आहे असे सर्वांना माहित होते. साधु-संतासाठी धनाची गरज होती म्हणून नरसी सावकाराकडे गेले. सावकाराने गहाण ठेवण्यासाठी 'केदार' दे असे नरसीला सांगितले. केदार गहाण ठेवल्यामुळे केदार रागातून संकीर्तन बंद झाले. श्रीकृष्ण नरसी मेहता समोर कसा येणार ही उत्सुकता लोकांना लागली. श्रीकृष्णाने परस्पर सावकाराची रक्कम व्यापारी बनून फेडली. त्यामुळे पुन्हा नरसी मेहता केदार राग आळवू लागले आणि श्रीकृष्णाचे त्यांना दर्शन मिळू लागले.

नरसी मेहतांचा मुलगा श्यामल व पत्नी माणिकबाई त्यांच्या समोर परलोकी गेल्या. नरसीवर आघात झाला. त्यांची अबाळ होऊ लागली. त्यांची भक्त मंडळीच त्यांच्याकडे लक्ष देत होती. नरसी मेहतांचे भजन संकीर्तन रात्री चालू असायचे. मध्ये त्यांना विश्रांती घ्यावी लागे. थकून जायचे. त्यांच्या संकीर्तनाला अनेक स्त्रिया येत होत्या. त्या नरसी मेहतांची सेवा करीत. यामुळे काही लोक नरसीची निंदा करून बदनाम करू लागले. नरसी विरुद्ध नगरचे राजे राव मांडलिकांकडे तक्रारी आल्या. पहिले तर राव यांनी दुर्लक्ष केले. त्यांना माहित होते की नरसी मेहता हे श्रेष्ठ कृष्णभक्त असून कृष्ण त्यांना प्रसन्न आहेत. त्यांच्या रचना लोकांमध्ये स्वीकृत झाल्या असून मोठे संत साहित्य निर्माणकर्ते आहेत. परंतु त्यांच्या दरबारातील अनंतराय नावाच्या मंत्र्याने राजाला सांगितले की त्यांची स्त्री नरसी मेहतांच्या संकीर्तनाला जाऊन रात्री नरसीची सेवा करते. तिला बंदी घातली तरी ती ऐकत नाही. म्हणून अनंतरायने स्त्रीला जेव्हा कुलुपात बंदी केली व नरसीकडे बघायला गेले तर तेथे त्यांची स्त्री नरसीची सेवा करतांना व पाणी देतांना दिसली. ही जादू आहे. पण समाजासाठी नरसीचे वागणे व स्त्रियांकडून सेवा करवून घेणे निंदनीय आहे. नरसीला समज देऊन शिक्षा द्यावी. अशी अनंतरायने विनंती केली.

अनंतरायच्या आग्रहावरून नरसीला दरबारात बोलाविले. राव मांडलिकांनी नरसी मेहतांना सांगितले की तू महालातील विष्णु मंदिरात विष्णूच्या मूर्तीला हार घाल. तू निर्मळ मनाचा अनासक्त वैरागी भक्त असशील तर विष्णुमूर्तींनी स्वतः येऊन तुझ्या गळ्यात तो हार घातला पाहिजे, अन्यथा प्राणदंड मिळेल. भक्त नरसी मेहता यांनी विष्णु मूर्तीला हार घालून करुणेने व भक्तीभावाने रात्रभर श्रीकृष्ण भजन

म्हटले. भजनांत तल्लीन होऊन नरसी मेहता देहभान विसरले असतांना विष्णुमूर्ती जागेवरून नरसी जवळ सकाळी आली. विष्णुच्या गळ्यातील हार नरसी मेहतांच्या गळ्यात आला व पुन्हा मूर्ती जागेवर गेली. हे दृष्य अनेकांसमोर घडले. लोकांना तक्रारीला जागा राहिली नाही. या घटनेमुळे संताचे श्रेष्ठत्व सिद्ध झाले. परंतु साध्या माणसाला निंदा व बदनामीचे दुःख किती होते हे माहित आहे. श्री नरसी मेहता हे खरे संत असल्यामुळे त्यांची स्थिती निंदा-स्तुतीच्याही पलीकडे गेली होती. त्यांनी देह व कर्म भगवंताला वाहिले होते. त्यांच्या जीवनातील कर्ता करविता वासुदेव आहे, ही त्यांची धारणा होती.

काही वात्रट आणि नरसी मेहतांची परीक्षा बघणारे होते. एकदा काही लोकांना पायी तीर्थ यात्रेला द्वारकेला जायचे होते. प्रवासात रोख धन नेणे जोखमीचे असल्यामुळे लोकांना एका शहरातून सावकार शेत कडून हुंडी नेऊन दुसऱ्या शहरामधे तेथील शेतच्या नावाने हुंडी दाखवून तेवढे धन मिळत असे. लोकांनी यात्रेकरूंना नरसी मेहता शेतकडून हुंडी मिळेल असे सांगून त्यांच्याकडे पाठविले. नरसी मेहतांनी त्या यात्रेकरूंना सांगितले की ते शेत सावकार नाहीत. एक गरीब ब्राह्मण आहेत. दुसरी व्यवस्था करा. यात्रेकरू नरसीचे ऐकेना. हुंडी घेण्यासाठी आग्रह केला. शेवटी नरसी मेहतांनी श्रीकृष्णाला स्मरून श्री श्यामल शेतच्या नावाने हुंडी यात्रेकरूंना दिली. द्वारकेला अशा नावाचा कोणी शेत सावकार नव्हता. परंतु श्रीकृष्णाने श्यामल शेत बनून यात्रेकरूंना दर्शन देऊन हुंडी वटविली आणि तेवढे धन यात्रेकरूंना दिले.

संत नरसी मेहताचा कार्यकाळ १४१४ ते १४८० असून त्यांनी २२००० रचना केल्या, असे म्हणतात. परंतु ७००० रचना संकलित झाल्या आहेत. त्यांची श्रेष्ठ कवी म्हणून साहित्यिकांत गणना होते.

सूरदास म्हणाले "हाल अपेष्टा, बदनामी, कृष्णभक्ती, अनेक कठीण जीवनातील प्रसंग, गरीबी पण दानशूरत्व, वैराग्य, करुणा, भगवंतावर दृढ विश्वास, समत्वभाव, अन्नदान, भक्तांना उपदेश व मार्गदर्शन असे साम्य पू. बापुराव महाराज, पू. मायबाई आणि नरसी मेहता मधे होते."

मनसाराम म्हणाला "सूरदासजी, पू. बापुराव महाराज व पू. मायबाईचे श्रेष्ठत्व संत शिरोमणी नरसी मेहतांच्या चरित्राप्रमाणेच होते हे मान्य करावे लागते. बरे झाले या संताचे चरित्र आम्हा भक्तांना कळले."

सूरदास म्हणाले "भारत-भूमी ही संताची पवित्र भूमी आहे. सर्व प्रांतात श्रेष्ठ संत आहेत. साहित्यकार कृष्णभक्त मीराबाई सुद्धा थोर संत झाल्या. त्यांच्या रचना लोकप्रिय आहेत. त्यांनी पण कृष्णभक्तीसाठी ऐहिक भोगाचा त्याग केला. त्या राणी असून राजाजीचा रोष पत्करून त्यांनी देह कृष्णाला वाहिला. लोकलाज सोडली. त्यामुळे त्यांनी यातना सहन केल्या. त्या दुःखाला दुःख मानीत नव्हत्या. हेच तर संतांचे लक्षण आहे. नरसी मेहता व मीराबाई यांच्या जीवन चरित्रात साम्य आहे. पू. बापुराव महाराज व पू. मायबाईंना सुद्धा त्यांच्या सारखी यातना, संकट भोगावे लागले. आता कथा पुढे नेतो."

प.पू. बापुराव महाराजांकडे सुधाचे लग्न आटोपले. त्यांचा दुसरा मुलगा दिगंबर उर्फ बाबा हा लग्नाचा होता. त्यांना मामेबहिणीशी लग्न करायचे होते. स्वतः बाबाला ही इच्छा पू. महाराज व पू. मायबाईंना वा बाबाचे मामा भैयासाहेब राजकारणे यांना सांगायची हिंमत होईना. बाबाने डॉ. अण्णासाहेब

॥ श्रीराम जय राम जय जय राम॥श्रीराम जय राम जय जय राम॥ श्रीराम जय राम जय जय राम ॥

भालेकरांकडे इच्छा सांगितली. त्यांना विनंती केली की पू. महाराज, पू. मायबाई आणि श्री भैयासाहेबांना पटवून लग्न जमवून द्या. डॉ. भालेकरांनी बाबाला विचारले की मंदा राजकारणे या लग्नाला तयार आहेत काय? बाबाने हो म्हटले. घरातील मोठ्या भावाप्रमाणे अण्णासाहेब भालेकरांनी बाबाची इच्छा पू. महाराज व पू. मायबाईंना सांगितली. पू. मायबाईंना हे प्रकरण आवडले नाही. त्यांना नात्यात सून नको होती. असे वाटते. म्हणून त्यांनी विरोध केला. अण्णासाहेब भालेकर, आप्पा पाटणकर यांनी पू. महाराज, पू. मायबाई आणि भैयासाहेब राजकारणे यांचे मन परिवर्तन केले. बाबासाहेब खातखेडकर आणि मंदा राजकारणे यांचे धूमधडाक्यात लग्न झाले. लग्नाच्या व्यवहारांत अण्णासाहेब भालेकर आणि आप्पासाहेब पाटणकर यांनी लग्न ठरविण्यापासून लग्न कार्य संपन्न होण्यासाठी जातीने लक्ष घातले. अण्णा थेरगांवकर, आबासाहेब सोनक, दादा खराबे, पांडुरंग पाटील यांचे कुटुंब व अनेक शिष्य मदतीला होते. हा विवाह सुधा खातखेडकरच्या फेब्रुवारी १९६१ च्या लग्नानंतर लगेच ८ मे १९६१ ला झाला. पू. बापुराव महाराज आणि पू. मायबाईंना दुसरी सून घरांत आली. मंदा आतापर्यंत पू. मायबाईंना आल्या म्हणून हाक मारीत, आता सर्व भक्त मंडळी प्रमाणे आल्याला मायबाई म्हणून हाक मारू लागली. त्या पू. मायबाईंना घर सांभाळण्यासाठी मदत करू लागल्या.

बाबासाहेब उर्फ दिगंबर व मंदा वहिनी
(विवाह ८ मे १९६१)

डॉ. अण्णासाहेब भालेकर व अंबूताई भालेकर हे कान्हीवाड्याहून नागपूरला आले की पू. महाराज व पू. मायबाईंकडेच मुक्कामाला असायचे. तात्याजी भालेकरांना दोन मुली व चार मुलं होती. कुसुम, कुंदा, दत्तात्रय, विठ्ठल, जनार्दन आणि रमेश ही त्यांची नावे. तात्याजी पेंशनर होते आणि त्यांच्या पत्नी

॥ श्रीराम जय राम जय जय राम॥श्रीराम जय राम जय जय राम॥ श्रीराम जय राम जय जय राम ॥

वारल्या होत्या. अंबूताईनी कुंदा व रमेशला काही काळ कान्हीवाड्याला नेले होते. नंतर तात्याजींनी या दोघांना नागपूरला आणले. कुसुम घर स्वयंपाक सांभाळीत असे. दत्तू व विठ्ठल नोकरीला लागले. कुसुमचे लग्न ठरले. आई नसल्यामुळे लग्नाच्या तयारीची जबाबदारी अंबूताई भालेकरांवर होती. पू. मायबाईंनी अंबूताईंना मार्गदर्शन केले आणि लग्न कार्यात मदत केली. याच प्रमाणे दत्तू भालेकरांचेही लग्न जमले. अंबूताईला या लग्नासाठी पू. मायबाईंनी मार्गदर्शन केले. पू. बापुराव महाराज आणि पू. मायबाईंना तात्याजी भालेकर यांच्या बद्दल आपुलकी होती व आदर होता. ते पू. भगवंतराव महाराजांचे शिष्य असल्यामुळे विशेष प्रेम होते. तात्याजी पू. महाराज व पू. मायबाईंचा थोर संत म्हणून आदर करीत आणि नमस्कार करीत होते. पू. बापुराव महाराज व पू. मायबाई सहकुटुंब भक्तांसह या दोन्ही लग्नाला हजर होते.

आज सूरदास यांनी सर्व श्रोत्यांबरोबर रामनामाचा जप केला. त्यांनी सांगितले की पू. महाराजांकडील लग्न झाल्यावर घरात नवीन चैतन्य आले. डॉ. अण्णासाहेब भालेकर पू. बाबासाहेब महाराज पुण्यतिथी उत्सवासाठी सहकुटुंब मुलांसह नागपूरला आले. त्यांचा दुसऱ्या नंबरचा मुलगा सुधीर हा कान्हीवाड्याला इयत्ता आठवी पास झाला होता. कान्हीवाड्याला ९ वी पासून शाळा नव्हती. त्याला जिल्ह्याच्या ठिकाणी सिवनीला बोर्डिंग मध्ये ठेवून शाळा शिकणे भाग होते. ही गोष्ट पू. महाराज व पू. मायबाईंना चौकशी करतांना कळली. त्यांनी डॉ. अण्णासाहेबांना सांगितले की सुधीरला नागपूरला त्यांच्याकडेच ठेवा. त्यांचा मुलगा बाळ उर्फ सुरेश हा सुद्धा आठवी पास झाला आहे व ९ वी वर्गात शिकणार आहे. त्याच्याच बरोबर सुधीर त्यांच्याकडे राहून शिकेल. या संतांनी त्यांच्याकडील मोठे कुटुंब असतांना सुधीरची जबाबदारी घेतली. डॉ. भालेकरांनी सुधीरला विचारले "नागपूरला शिक्षण घेतील काय?" सुधीरने विचारले "बाबा, मला तात्याजी भालेकरांकडे ठेवणार आहात काय? मला नागपूरला रहायला आवडेल."

डॉ. अण्णासाहेब म्हणाले "नाही. तुला पू. बापुराव महाराजांकडे रहायचे आहे. हट्टीपणा करायचा नाही. त्यांच्या घरात शिस्तीत रहायचे आहे. कोणाला त्रास द्यायचा नाही."

सुधीरला तात्याजी भालेकरांच्या घरी त्यांच्या मुलांबरोबर रहायला आवडायचे. विठ्ठल, जनार्दन किंवा रमेश नेहमीच सुधीरला सिनेमा बघायला आणि बाहेर फिरायला न्यायचे. त्यामुळे सुधीरला त्यांचे काका तात्याजी भालेकर यांच्या घरी राहण्याचे आकर्षण होते. सुधीरने तरीही पू. बापुराव महाराजांकडे राहण्यासाठी होकार दिला.

विवेक सूरदासांना म्हणाला "डॉ. अण्णासाहेब भालेकरांबद्दल पू. मायबाई व पू. महाराजांना पुत्रवत प्रेम असल्यामुळेच सुधीरला जवळ ठेवले. त्याची जबाबदारी घेतली. होय ना?"

सूरदास म्हणाले "हो. आज उत्तमस्थिती जरी असली तरी कोणी नातेवाईक स्वतःकडे दुसऱ्यांच्या मुलाला ठेवून घेत नाहीत. मागे तुम्हाला सांगितलेच आहे की प्रमिला वहिनींचा भाऊ बाबा भालेराव, भाऊ वाराणशीवार यांना काही वर्षासाठी पू. महाराज व पू. मायबाईंनी ठेवून घेतले होते. पुढील काळात प्रमिला वहिनीचा भाचा दत्ता दीक्षीत याला दोन वर्ष व मुकुंद भालेकर याला एक वर्ष जवळ ठेवून घेतले. सर्वांना अडी-अडचणीच्या वेळी आधार देऊन भक्तांना व नातेवाईकांना मदत करायची हा दोघांचा स्वभाव होता. या सर्वांमधे सुधीरला पू. बापुराव महाराज व पू. मायबाईंनी सन १९६१ ते सन १९७२ पर्यंत म्हणजेच

त्याचे शिक्षण संपून नोकरी लागल्यावर सुद्धा घरी ठेवून घेतले. या संतांचे मोठेपण किती वर्णावे? शब्द अपुरे आहेत."

सूरदास यांनी सर्वांना सांगितले की आपल्या बरोबर सुधीर व स्वाती भालेकर या सत्संगात हजर असतात. आता त्यांनी या संताकडे राहून स्वतःची उन्नती करता करता या संतांना अनुभवले आहे. अनेक घटना त्यांच्या समोर घडल्या आहेत. म्हणून ही कथा-माला त्यांनी पुढे येऊन गुंफवावी व आम्हा सर्वांना सांगावी.

सुधीर म्हणाला "सूरदासांनी पू. बापुराव महाराज व पू. मायबाईचे चरित्र आणि कथा सुंदर सांगितल्या. या संतांचे संतपण सूर्यप्रकाशाप्रमाणे दैदीप्यमान, प्रखर, स्वच्छ शुद्ध आणि जीवन तेजस्वितेने भरलेले भक्तांना दिसले. त्यांच्या कथा त्यांचे थोरपण सांगते. त्या ऐकत रहाव्या आणि कथा संपू नये असे वाटते. मला सूरदासाप्रमाणे माझे अनुभव कथा, घटना सांगता याव्या यासाठी या संतद्वयीला विनंती करून साष्टांग दण्डवत घालतो. श्रोत्यांनी त्या गोड मानून घ्याव्यात."

सद्गुरु आणि संत समागम मिळणे याला पूर्व सुकृत, आई-वडीलांची पुण्याई आणि कर्म हवे. पू. बापुराव महाराज आणि पू. मायबाई यांच्या घरी त्यांच्या इच्छेनेच त्यांच्या प्रपंचातील एक सदस्य म्हणून मला १९६१ साला पासून त्यांच्या सहवासात राहण्याचा लाभ मिळाला. याचा मला अभिमान आहे. मी स्वतःला भाग्यवान समजतो. या सत्संगाचा लाभकर्ता म्हणून मी संतद्वयींना कसे बघितले, काय अनुभविले, खातखेडकर सदस्यांबरोबर नित्य व्यवहारातील आणि अवती भवती घडत गेलेल्या ठळक घटनांच्या स्मृती या संतद्वयींच्या प्रेरणेने व आशीर्वादाने गुंफलेली सुवासिक शब्द सुमनांजली या संतद्वयींना आपणासमोर वाहत आहे.

माझे जीवन घडण्यामधे व वळण लावण्यासाठी या संतद्वयींकडून घडलेल्या संस्काराचा वाटा आहे. माझ्या कोवळ्या वयातील बुद्धीला परमार्थ, अध्यात्म, मुमुक्षू, भक्ती-ज्ञान-योग, मोक्ष असे अवघड शब्द माहित नव्हते. याचा स्पर्श या संतद्वयींकडून मला मिळाला.

माझे वडील डॉ. अच्युत केशवराव भालेकर उर्फ अण्णासाहेब यांच्या अनेक गोष्टी आपण ऐकल्या आहेत. डॉक्टर होण्यासाठी त्यांनी चंद्रपुरहून ११वी परीक्षा पास झाल्यावर बनारस हिंदू विद्यापीठ मधे ६ वर्षांचा अभ्यासक्रम पूर्ण केला. पं. मदनमोहन मालवीय, संस्थापक कुलगुरु यांनी दिलेल्या होस्टेल व फीच्या सवलतीमुळे, बरेचवेळा उपाशी, नक्त करून मित्रांच्या पुस्तकातून अभ्यास करून डॉक्टर ही पदवी मिळविली. माझे काका तात्याजी भालेकरांनी त्यांना शक्य असलेली शिक्षणासाठी मदत केली. याच काळांत त्यांची काशी विश्वेश्वरांच्या सान्निध्यांत साधना सुरु झाली असावी. वडीलांना सद्गुरु मिळाले, नव्हे सद्गुरुने माझ्या आई-वडीलांना संकटानंतर बोलावून घेतले. हे आधी ऐकलेल्या कथांवरून समजते. कान्हीवाड्यालाच पू. बापुराव महाराजांनी माझ्या आईला सांगितले होते की मला त्यांच्याकडे ठेवून दे. ही कथा आपण माझ्या तब्येती संदर्भात ऐकली. ही घटना त्यावेळी ठरली आणि आता ती घटना घडण्यासाठी शिक्षणाचे निमित्त होऊन पू. महाराजांनी मला त्यांच्या जवळ ठेवून घेतले. माझे भाग्य उदयास आले. आज माझे मन, हृदय, बुद्धी सर्व त्यांनी व्यापून घेतले असून मी त्यांच्या ताब्यात आहे. आज पर्यंत

ऐकलेल्या कथा अरेबियन नाईट्सच्या कथेप्रमाणे उत्सुकता निर्माण करते. त्यातील सूरदासजींनी ऐकविलेल्या आणि या पुढील काही कथामाला आठवतात. मी त्याला साक्षी आहे. नागपूरला पू. महाराजांकडे राहण्या अगोदरच्या काही घटना सांगतो.

आगी पासून वाचविले :-

मी आठवी इयत्ते मधे कान्हीवाड्याला शिकत होतो. उन्हाळा होता. बाबांचे क्वार्टर आणि दवाखान्याचा परिसर मोठा होता. अंगणात दोन बैठकीच्या खोल्या व गाईचा गोठा गाडीच्या डब्याप्रमाणे सरळ रेषेत होत्या. गाईच्या खाद्यासाठी दोन खोल्यांच्या मागील भिंतीला कवलारु शेड बांधली होती. तीन बाजूने अर्ध भिंत विटेने बांधली होती. शेडच्या मधोमध टिन व बांबूचे दार होते. आंत साळीचे गवताचा (तणस) ढीग होता. आम्ही भावंड खोलीत पत्ते खेळत होतो. दुपारची ती वेळ होती. आम्हाला शेडमध्ये गवत पेटल्याचा आवाज आला. बाबा, आई व भावंड आम्ही शेडकडे धावलो. तणसाच्या ढीगाच्या समोरील भागांत नुकतीच आग लागली होती. मी क्षणाचाही विलंब न लावता भिंतीवरून आंत उडी घेतली. आग लागलेला तणसाचा भाग मी बांबूच्या सहाय्याने ढीगापासून अलग करण्याचा प्रयत्न करू लागलो. बाबांनी टिनेचे दार उघडले. तो पर्यंत भावंड लहान बादलीत क्वार्टर मधील टाकीतून पाणी आणण्यासाठी धावले. आई व बाबा मला ओरडून सांगू लागले की मी बाहेर यावे. आग जोराने भडकली तर मी होरपळून असे त्यांना वाटत होते. क्वार्टरमधून पाणी आणायला सुद्धा दोन मिनिटांचा अवधी लागायचा. या वेळेत मी कोणाचेही ऐकले नाही. कोणाची पर्वा न करता मी आग लागलेल्या तणसाला ढीगापासून अलग करण्यात यश मिळविले. सर्वांनी मिळून ती आग पाण्याने विझविली. जर लक्षात आले नसते आणि आमच्या प्रयत्नांना यश आले नसते तर तणसामुळे आगीचे लोट उठले असते. शेड, गाईचा गोठा, बैठकीच्या दोन खोल्या आगीचे भक्ष्य झाले असते. धाडस व उत्साह पू. बापूराव महाराजांच्या कृपेने मला मिळाला असे मला वाटते.

या घटनेच्या दोन दिवसापूर्वी बाबांना स्वप्न पडले होते की एका ठिकाणी मोठी आग लागली आहे. ते झोपेत ओरडले 'आग' 'आग'. ही घटना बाबांनी आईला आधीच सांगितली होती. पू. महाराजांनी बाबांना संकेत दिला होता असे बाबा म्हणत होते.

संकटहरण :-

बोर्डाच्या परीक्षेच्यावेळी मी व माझा मित्र कंदीलाच्या उजेडात कान्हीवाड्याला क्वार्टरच्या अंगणात अभ्यास करीत होतो. घरातील सर्व लोक अंगणांत होते. झोपण्याच्या खोलीत पलंगाच्या पलीकडील भिंतीतील कपाटातून अभ्यासाचे पुस्तक आणायला मी व मित्र खोलीत गेलो. मित्राच्या हातात कंदील होते. तो माझ्या मागे होता. मी पलंगावर चढण्यासाठी पुढे सरकलो. मागून मित्राचा आवाज आला 'मागे हो सुधीर'. मी मागे झाल्यावर जमीनीकडे बघितले. माझ्या चार बोट अंतरावर साप होता. पू. महाराजांच्या कृपेने संकट टळले.

दुसरी घटना बंडोल या गावातील क्वार्टर मधील आहे. आईला (अंबूताई) इंगळी चावली. विषामुळे पाय सुजला. वेदना असह्य झाल्या. तिला बाबा पू. महाराजांची विभूती लावायचे आणि औषधोपचार सुरु होते. मला बंडोलला काळे, भुरे आणि लाल रंगाचे विंचू तीन चार वेळा चावले. पू. महाराजांची विभूती लावली की मला चढलेले विष लगेच उतरायचे. पू. महाराजांचीच आम्हावर कृपा होती.

शिवरूप महाराज :-

कान्हीवाड्याच्या क्वार्टरमध्ये अधून मधून भुजंग निघायचे. देव्हान्यांत मधोमध सिंहासनावर पू. बापुराव महाराज आणि पू. मायबाईंचा फोटो होता. एक नाग देवता फोटोला वेढोळे घालून व फणा काढून असे बसले होते की जणू शिवाच्या गळ्यात भुजंग शोभावे. पू. बापुराव महाराज व पू. मायबाई यांनी शिव-पार्वती रुपाने देवघरात अवतरून आम्हाला दर्शन दिले. काही वेळाने नागराज स्वतः निघून गेले.

तिसरी घटना कान्हीवाड्यातील क्वार्टरची आहे. बाबा सोडून आई मुलांसह रोडे कडील लग्नासाठी छिंदवाड्याला १५ दिवसांसाठी गेली होती. बाबा लग्नासाठी येऊ शकत नव्हते. बाबांच्या दवाखान्यातील कंपाऊंडर दुर्गाप्रसाद याचे घटनेच्या ५-६ दिवसांनी पत्र आले की सर्वांनी लगेच कान्हीवाड्याला परतावे. त्यांत लिहीले होते "डॉक्टर साहब का पुनर्जन्म हुआ है. अब ठीक हैं. जल्दी निकल आइये". तेथे छिंदवाड्याला या घटनेचा उलगाडा झाला नाही. कान्हीवाड्याला परत आल्यावर कळले की बाबा गाईच्या गोठ्यात गेल्यावर त्यांना तीन वेळा भुजंगाने दंश केला. पू. बापुराव महाराजांची विभूती ते ८-१० दिवस लावीत होते. दुसरा उपचार त्यांनी घेतला नाही. आईने ही घटना नागपूरला पू. महाराजांना पत्राने कळविली. काही दिवसांनी जेव्हा आम्ही पू. बापुराव महाराजांकडे उत्सवासाठी गेलो तेव्हा पू. मायबाई म्हणाल्या की दंश झाल्यापासून नागपूरला पू. महाराज अस्वस्थ होते. सारखे फेऱ्या मारीत होते आणि शिव्या देत होते. डॉ. अण्णासाहेबांवर संकट आले हे त्यांना माहित होते. "डॉक्टर हट्टी आहे. त्याला समजत नाही. औषध घेत नाही" असे ते म्हणत होते. पू. बापुराव महाराजांच्या कृपेने मोठे संकट टळले.

ब्राह्मण सत्कार :-

मी बंडोलवरून सिवनीला पाचवी वर्गात शिकण्यासाठी १९५७ साली १० मैल बसने जाणे येणे करीत होतो. एक दिवस सिवनीच्या बस स्थानकावरून बंडोलला संध्याकाळी परत येतांना एक गृहस्थ माझ्या जवळ येऊन विचारपूस करू लागले की मी कुठे राहतो? वडील काय करतात? वगैरे इतर प्रश्नांना मी उत्तर दिले. ते गृहस्थ मला म्हणाले "मी नागपूरवरून सिवनीला आलो. आता माझ्याकडे जबलपुरचे तिकीट काढण्यासाठी पैसे नाहीत. भूक पण लागली आहे. माझ्याकडे आठ आणे (५० पैसे) फक्त आहेत. त्या पैशात मी बंडोल पर्यंत येऊ शकेन. तुझे बाबा मदत करतील काय?" मी "हो" म्हटले.

माझ्याकडे पैसे नव्हते. माझ्याजवळ फक्त बंडोलला जाण्याचे पैसे होते. आम्ही दोघेही बंडोलला आलो. बाबांबरोबर त्या गृहस्थाचे बोलणे झाले. त्यांनी सांगितले की ते गरीब ब्राह्मण आहेत. त्यांचा मुलगा जबलपुरला नोकरी करीत होता. त्यांना सत्यनारायणाची पूजा करता येते. जर बाबांनी उद्या सत्यनारायण

पूजा करून घेतली तर ते पूजेच्या दक्षिणेतून जबलपुरला जाऊ शकतील. आईला वाटले की परपुरुष खरच चांगल्या हेतूने रात्री आपल्याकडे राहणार आहे की भामटा आहे? बाबांनी त्यांच्या शेजारी पलंगावर त्यांच्या झोपण्याची व्यवस्था केली. दुसऱ्या दिवशी सकाळी यथाविधी सद्गुरु अभिषेक आणि सत्यनारायणाची पूजा त्या ब्राह्मणाकडून करून घेतली. योग्य दक्षिणा ब्राह्मणाला दिली. आईने शिरा आणि सुग्रास भोजन ब्राह्मणाला दिले. गावातील काही लोकांना सत्यनारायणाच्या प्रसादासाठी बोलाविले. बाबांनी ब्राह्मणाला जबलपुरचे तिकीट काढून दिले. ब्राह्मण तृप्त होऊन जबलपुरला गेले. हेच ब्राह्मण दोन वेळा दोन दिवसांच्या मुक्कामासाठी बंडोलला येऊन गेले. बाबा व आई म्हणाले की पू. महाराजांनीच सत्यनारायणाची पूजा अभिषेक करून घेण्यासाठी व ब्राह्मणभोजन देण्यासाठी ब्राह्मणाला या खेड्यांत पाठविले.

अंतःप्रेरणा :-

आईला क्रोशिया वर्क, स्वेटर विणणे असे धाग्याचे आणि वुलनच्या हस्तकलेचे कपडे तयार करता येत होते. खेड्यात प्रसार व्हावा म्हणून हस्तकलेचे जिल्हा प्रदर्शन भरणार होते. कान्हीवाड्याचे ग्रामसेवक यांनी प्रदर्शनासाठी हस्तकला विणकामाचे काही कपडे नेले. आईला पितळेचे पानदान, ५-६ पितळेच्या डब्या आणि सर्टिफिकेट बक्षीस म्हणून मिळाले. आम्हा सर्वांना खूप आनंद झाला. माझ्यासमोर पू. बापुराव महाराजांकडील पानदान डोळ्यासमोर आले. मी आईला उत्स्फूर्त म्हणालो "आई आपण हे पानदान पू. बापुराव महाराजांना द्यायचे काय?" त्यावेळी आम्हां सर्वांना पू. बापुराव महाराज व पू. मायबाईची आठवण आली. लहानपणीच मला पू. महाराजांप्रती ओढ आहे म्हणूनच ही अंतःप्रेरणा झाली, हे कळले.

देवघराचा अपमान :-

१९५४ साली बाबांची बदली कान्हीवाड्यावरून सिवनी-जबलपुर रोडवर सिवनी पासून १० मैल अंतरावर बंडोल या गावी झाली. कान्हीवाड्याच्या क्वार्टर मध्ये एक पंजाबी डॉक्टर राहायला आले. त्यांना माहित असून सुद्धा या देवघरांत बूट आणि चप्पल ठेवण्यासाठी जागा केली. ते आर्य समाजाचे होते. क्वार्टर जवळ वडाचे झाड आणि त्याच्या दूर क्वार्टरचे संडास होते. ते डॉक्टर मुद्दाम वडाच्या झाडावर लघुशंका करू लागले. थोड्याच दिवसांत त्यांच्या घरच्या लोकांना रात्री अपरात्री भास होऊ लागला की ते एकमेकांना हाक मारीत आहेत. क्वार्टर, दवाखाना गावाच्या बाहेर तळ्याकाठी होते. तेथे नीरव शांतता असे. त्यांना वाटे की भूत वडाच्या झाडावर आहे. भूत निरनिराळे आवाज काढतो म्हणून त्यांना संडासला जाण्याची भीती वाटू लागली. म्हणून ते क्वार्टर सोडून गावात भाड्याने राहू लागले. या गोष्टीची चर्चा गावात सुरू झाली. जिल्ह्यात बातमी पसरली. बाबांना त्या डॉक्टरांनी विचारले की आपके महाराज कुछ उपाय कर सकते हैं क्या? त्यांना पू. महाराजांकडे आणले. पू. महाराज म्हणाले "हिंदू देवी-देवताओं का अपमान करना बंद करो. आर्य समाज में हो तो क्या आपको हिंदू देवताओं का अपमान, निंदा करने की अनुमति है?" कान्हीवाड्याला मात्र क्वार्टरमध्ये पुन्हा जाण्याचे त्यांनी धाडस केले नाही. १९५८ साली पुन्हा बाबांची बदली बंडोलवरून कान्हीवाड्याला झाली. त्याच क्वार्टरमध्ये आम्ही पुढे दहा वर्ष राहिलो. पू. बापुराव महाराज पाठीशी असतांना आम्हाला कुठला त्रास होईल याची कधी शंका आली नाही.

संस्कार आणि संत दर्शन :-

मी कान्हीवाड्याला पहिली, सहावी, सातवी आणि आठवी इयत्ता शिकलो. दुसरी, तिसरी व चवथी इयत्ता बंडोलला शिकलो. पाचवी व सहावी अर्ध सत्र सिवनीला मिशनरी शाळेत शिकलो. सिवनीला जैन मंदिर प्रसिद्ध होते. खेड्यात मुसलमान होतेच. यामुळे भारतात हिंदू, मुस्लिम, जैन, ईसाई राहतात हे कळले.

बंडोलला व कान्हीवाड्याला आईने महिलांची तुलसी रामायण मंडली सुरु केली. ती आम्हा भावंडांना रामायण मंडलीत घेऊन जायची. दुर्गाप्रसाद यादव मला पुरुषांच्या रामायण मंडलीत न्यायचे. तेथे मला चौपाई म्हणण्याची खूप आवड होती. मी चौपाई, दोहा म्हटला की बाकीचे लोक माझ्यामागे ती चौपाई, दोहा म्हणू लागायचे. कधी गटकळून एका गटाने चौपाई म्हटली की पुढील चौपाई दुसरा गट म्हणायचे. बरोबर झांज, हार्मोनियम व ढोलकीची साथ असे. लहान मुलगा आणि डॉक्टरसाहेबांचा मुलगा म्हणून कौतुक व्हायचे. मला रामायण मंडलीत आनंद होत असे.

लहानपणी आम्ही मुल जंगलातून झाडाच्या फांद्या आणून टेबल, खुर्ची, ड्रेस, सजण्याचे सामान साधन जमवून गॅसबतीमध्ये क्वार्टरच्या अंगणात रामलीला नाटकाचे दृश्य करायचो. त्यासाठी गावात दवंडी देण्याचे काम काही मुल करीत. बाबा आई आणि गावकरी आमचे कौतुक करीत होते.

पाचवी सहावी सिवनीला शिकतांना शनिवारची सकाळची शाळा असल्यामुळे बाबांचे मित्र बाबासाहेब केतकरांकडे शुक्रवारी रात्री रहायचो. ते एकटेच त्यांच्या आईसोबत राहत होते. केतकर काकांनी मला पोळ्या लाटणे, पोळ्या शेकणे आणि स्टोव्हवरचा स्वयंपाक शिकविला. सिवनीला देवीच्या नवरात्रांत जागोजागी सार्वजनिक देवी बसायच्या. तेथे सजावट व झाकी आणि रोशनाई बघायला जिल्ह्यातून लोक येऊन गर्दी करायचे. आम्ही आईसह केतकर काकांकडे देवी व सजावट बघण्यासाठी नवरात्रात आणि दसऱ्याला सिवनीला मुक्काम करायचो. केतकर काकांचा ऑफिस काम व कन्स्ट्रक्शनच्या वेळी कान्हीवाडा आणि बंडोलला मुक्काम असायचा. केतकर काका धार्मिक होते. त्यांना सत्संग आवडायचा. पहाटे ४ वाजता उठून ते ॐकार साधना, प्राणायाम करायचे. सध्याचे द्विपीठाधीश्वर शंकराचार्य स्वामी स्वरूपानंद सरस्वती (द्वारकापीठ आणि ज्योतिषपीठ) हे त्यांचे गुरु होते. काही काळानंतर केतकर काकांनी नोकरी सोडली आणि स्वामी स्वरूपानंदजींकडून संन्यास दीक्षा घेतली. पू. स्वरूपानंद स्वामींच्या दर्शनाचा लाभ केतकर काकांकडे होत असे.

श्री स्वरूपानंद स्वामी एकदा केतकर काकांकडे दुसऱ्या मजल्यावर पूजा करीत होते. मी शाळेतून केतकर काकांकडे आलो. जेवण करून बंडोलला जाण्यासाठी बस स्टॅण्डला जायचे होते. केतकर काकांनी पू. स्वरूपानंद स्वामींचे दर्शन घेऊन येण्यास दुसऱ्या मजल्यावर पाठविले. ते पूजेत मौन पाळत होते. मी नमस्कार केला. त्यांनी उजवा हात दाखवून सुहास्य वदनाने आशीर्वाद दिला. मला तो हात म्हणजे थांबण्यासाठीची खूण वाटली. म्हणून मी एक तास स्वामींच्या समोर बसून होतो. केतकर काकांनी मला

॥ श्रीराम जय राम जय जय राम॥श्रीराम जय राम जय जय राम॥ श्रीराम जय राम जय जय राम ॥

हाक मारली. तेव्हा मी स्वामींच्या समोर बऱ्याच वेळ बसण्याचे कारण सांगितले. केतकर काका हसले आणि पू. स्वरूपानंद स्वामींनी त्यावेळी मला आशीर्वाद दिला होता हे कळले.

पू. स्वामी स्वरूपानंदजी त्यावेळचे ज्योतिषमठाचे शंकराचार्यांना घेऊन सिवनीचा यज्ञ झाल्यावर बंडोलला बाबांच्या क्वार्टरला आले आणि स्वतःहून येऊन दर्शन दिले. ही गोष्ट सूरदासांनी मागे सांगितली आहेच. मी स्वामींचा सिवनीवरून निरोप घेऊन बाबांना बंडोलला वर्दी दिली होती. त्यावेळी शंकराचार्य यांनी भिंतीवरील पू. बापुराव महाराजांच्या फोटोकडे बघितले. बाबांनी सदगुरूंची ओळख करून दिली. शंकराचार्य म्हणाले "ये बहुत बड़े अधिकारी संत हैं।"

सदगुरूंकडे वारी :-

बाबा सहकुटुंब पू. महाराजांकडील सर्व उत्सवासाठी जात होते. न जाण्यासाठी आर्थिक व सुट्या (रजा) ह्या अडचणी येत नसत. बाबांना सदगुरूवर श्रद्धा, दृढ विश्वास आणि दर्शनाची प्रचंड ओढ होती. त्यांनी इतर ठिकाणी पर्यटन केले नाही. पू. बापुराव महाराजांच्या चरणी सतत रहावे असे बाबांना वाटे. त्यांच्याचमुळे मला पू. बापुराव महाराज व घरातील मंडळी आपली आहे असे समजले. मागे ऐकलेल्या कथा मी स्वतः बघितल्या व अनुभविल्या आहेत. अनेक शिष्य व कुटुंब माझ्या ओळखीचे झाले. पू. महाराजांकडील दैनंदिन व्यवहार, भक्तांची वर्दळ, उत्सव, सामूहिक प्रार्थना याच्या संपर्कामुळे आनंद मिळाला.

पू. बाबांचा मुक्काम पू. महाराजांकडे कधी महिनाभर रहायचा. तेव्हा आम्ही मुल पू. बापुराव महाराजांच्या पलंगा जवळ झोपायचो. माझी शाळा बुडत असल्यामुळे मला बाळ खातखेडकर बरोबर त्याच्या वर्गात आणि शाळेत जाण्यासाठी सांगण्यात आले. तेथील शिक्षकांची परवानगी घेतली होती. मला अंक व पहाडे हिंदीचे यायचे. मराठीत ते जमत नव्हते. मराठी अवघड जात होते. त्यामुळे मी तेथील बाळाच्या शाळेत जाणे बंद केले.

बाळ, मी बरोबर त्यांच्या मित्रांसोबत खेळायचो व हिंडायचो. पू. महाराजांना शिष्यांनी चहा फराळाला, जेवायला किंवा लग्न मुंजीला बोलाविले तर आम्ही भालेकर कुटुंब पू. महाराजांबरोबर जात होतो.

बुक्केवाले महाराज व झटके देणारे कृष्णराव महाराज, गौरीशंकर महाराजांचे पू. बापुराव महाराजांकडे दर्शन होत असे.

पिंगळेकडे पू. बापुराव महाराज राहत होते तेव्हा मधुकर खातखेडकर व माझा मोठा भाऊ अनिल भालेकर यांची धूमधडाक्यात झालेली मौंज अविस्मरणीय झाली. हे आठवते. माझी लहान बहिण मुक्ता १० महिन्याची असतांना १९५६ साली पू. महाराजांकडेच या घरी वारली. पू. बापुराव महाराज आणि पू. मायबाईंनी बाबा व आईला धीर दिला. ते म्हणाले "तुमचा मुक्ताशी इतकाच ऋणानुबंध होता. शोक करू

॥ श्रीराम जय राम जय जय राम॥श्रीराम जय राम जय जय राम॥ श्रीराम जय राम जय जय राम ॥

॥ श्रीराम जय राम जय जय राम॥श्रीराम जय राम जय जय राम॥ श्रीराम जय राम जय जय राम ॥

नका." ही घटना आठवते. माझ्याकडे पू. बापुराव महाराजांचे लक्ष होते असे मला वरील घटनांवरून वाटते. भक्ती आणि संतसमागम मिळण्यासाठी आणि माझी अंतःप्रेरणा जागृत रहावी म्हणून मागील घटना घडल्या आहेत. तद्वतच या संतांकडे राहण्याचे माझे भाग्य उदयास आले, हे ठामपणे मला वाटते.

या स्मरणातील आठवणी झाल्या. आता मी पू. बापुराव महाराजांकडे ९वी इयत्ते पासून नागपूरला रहायला आलो. त्यासंबंधी सांगतो.

॥ श्रीराम जय राम जय जय राम॥श्रीराम जय राम जय जय राम॥ श्रीराम जय राम जय जय राम ॥